

Wilhelmus a Brakel

Van de voorzienigheid Gods

Gezien hebbende de schepping van alle dingen in 't gemeen, en van de engelen en des mensen in 't bijzonder, gaan wij voort tot de Voorzienigheid Gods over al zijn schepselen. Wij verstaan daardoor niet een enkele voorwetenschap Gods, ook niet het onveranderlijk besluit Gods over alle dingen, die geschieden zouden, waarvan wij hoofdstuk 5 gehandeld hebben; maar wij verstaan daardoor *de uitvoering van dat besluit, de dadelijke voorzorg en beschikking*. Zie dit Gen. 22:8, *God zal Zichzelf een lam ten brandoffer voorzien*.

- De Voorzienigheid wordt ook genoemd *verordening*. Psalm 119:91.
- Gods weg, Psalm 77:14.
- Gods hand, Hand. 4:28.
- Gods dragen, Hebr. 1:3.
- Gods werking, Eféze 1:11.
- Gods regering, Psalm 93:1.
- Gods voorzorg, 1 Petrus 5:7.

Beschrijving

II. De Catechismus beschrijft de Voorzienigheid klaar en Godzalig; "De almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods, door welke Hij hemel en aarde, bovendien alle schepselen, gelijk als met Zijn hand nog onderhoudt en alzo regeert, dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijs en drank, gezondheid en ziekte, rijkdom en armoede, en alle dingen, niet bij geval, maar van Zijn vaderlijke hand ons toekomen; dat wij daarom in alle tegenspoed geduldig, in voorspoed dankbaar moeten zijn, en in alles, dat ons nog toekomen kan, een goed toeverzicht hebben op onze getrouwe God en Vader, dat ons geen schepsel van Zijn liefde scheiden zal, aangezien dat alle schepselen alzo in zijn hand zijn, dat ze tegen zijn wil zich noch roeren, noch bewegen kunnen."

Is een kracht Gods

't Is een kracht Gods. Niet alleen omdat de Voorzienigheid uitgevoerd wordt door de Almachtige, maar ten opzichte van het oefenen van die kracht naar buiten in de schepselen; dus staat er met nadruk: Markus 5:30, *Jezus bekende ... de kracht die van Hem uitgegaan was.*

Almachtig

't Is een Almachtige kracht. Zo wij inzien de grootheid van het gebouw, de ontelbare schepselen, de onbedenkelijke verscheidenheid van hun aard, vorm, het bestaan en blijven van ieder ding in zijn wezen of aard, alle bewegingen van de schepselen, zo van de levende, redelijke, als levenloze, de nette orde van ieder ding, in zijn beweging, en hoe het ene het andere gaande maakt en vordert, men zal zich in verwondering verliezen over de oneindigheid van de kracht en wijsheid Gods, waardoor dat alles onderhouden en geregeerd wordt. Door deze kracht voert God alles wat Hij wil onweerstandelijk uit, niemand kan het hinderen. Jes. 14:27. *Want de HEERE der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken? En Zijn hand is uitgestrekt, wie zal ze dan keren?* Jes. 46:10. *Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen.*

Alomtegenwoordigheid

't Is een alomtegenwoordige kracht Gods. Niet alleen ten opzichte van het alomtegenwoordige Wezen Gods, maar ten opzichte van de uitgaande kracht in de schepselen. De kracht Gods vloeit niet alleen in 't gemeen in alles, raakt niet alleen de eerste oorzaken aan, en dat die dan verder de beweging en werking in de andere oorzaken verwekken en uitwerken zouden; maar die kracht dringt door in ieder schepsels bestaan, en door oorzaken heengaande tot het laatste gevolg toe, en raakt dat ten opzichte van die kracht onmiddellijk aan. Dus is er niets, noch daar beweegt zich niets, of Gods kracht is daarin, en vertoont zich daarin; en hadden wij helder gezicht, wij zagen ze in alles.

Dat er een voorzienigheid Gods is, blijkt:

III. Dat in alles een voorzienigheid Gods is, is zo klaar in de natuur en Schrift, dat hij niet beter dan een atheïst is, of ten beste een blinde mol geacht moet worden, die de voorzienigheid Gods loochent.

1. Uit de natuur.

Zie dit in de natuur, die zal 't u zeggen, volgens het getuigenis van Job. Job 12:7-9. *En waarlijk vraagt toch de beesten, en elk een van die zal het u leren; en het gevogelte des hemels, dat zal het u te kennen geven. Of spreek tot de aarde, en zij zal het u leren; ook zullen het u de vissen van de zee vertellen. Wie weet niet uit alle deze, dat de hand des Heeren dit doet?*

- (a) Blijft op iedere zaak, die u voorkomt, wat staan, beschouwt ze aan alle kanten, totdat gij er de almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods in ziet. Ieder ding zegt, dat het zijn wezen en bestaan niet heeft van zichzelf, dat het van God is geschapen, en dat het daarom al zo weinig door zichzelf bestaan kan, als zichzelf voortbrengen, dat tot beide dezelfde kracht vereist wordt. En zo het onafhankelijkheid van God was, dat dan door zichzelf niet onder, maar naast God stond en werkte.
- (b) Zie op de gehele orde, die in het heelal is hoe dat ieder zijn werk heeft en doet, 't een 't andere niet in de weg is, maar met het andere samenkomt om te helpen; dat er geen verwarring onder al de schepselen van verscheidene aard en beweging komt dat de levenloze

schepselen zo net in hun orde van beweging blijven, en dat zonder die, of het einde te kennen. Hoe net weten zon, maan en sterren haar loop, haar op- en ondergang, hoe net komen eb en vloed op hun tijd! De vogels weten hun tijd van komen en gaan; ieder bloempje weet zijn tijd van voortkomen; alle soorten schepselen blijven, of in hun wezen, of in hun aard door voortteling, zodat er niet één, van de schepping van de wereld aan tot nu toe, gemist wordt. Jes. 40:26. *Heft uw ogen op omhoog, en ziet, Wie deze dingen geschapen heeft; die in getal hun heir voortbrengt; die ze alle bij name roept, vanwege de grootheid van Zijn kracht, en omdat Hij sterk van vermogen is, er wordt er niet één gemist.*

- (c) Let op de op- en ondergang van de koninkrijken, op de uitslag van de oorlog, op de onverwachte voorvallen, die grote gevolgen kunnen hebben, op de profetieën en haar vervullingen en wijzen van die, op de buitengewone plagen over bijzondere godlozen, op de onverwachte uitkomsten voor de Godzaligen, op de verhoring van hun gebeden, en op al de wonderbare wegen, waardoor deze en gene zaken uitgevoerd worden in de natuur en genade. Hij is wel stekeblind, die Gods hand in al deze niet zien kan.
- (d) Doet hierbij het algemeen gevoelen, en de erkenning van alle mensen, in wier hart dit met de kennis Gods is ingedrukt; hoewel de erkenning door opmerking in de een meerder is dan in de andere, en hoewel sommigen arbeiden om atheïsten te willen worden, en alles trachten te loochenen, blijft dit toch nog in hun hart, en kan er niet geheel uitgewist worden. Die met Nebukadnezar verstandeloos is als de dieren van de aarde, en Gods voorzienigheid uit alle deze nog niet kan zien, wensen wij, dat hij met hem bij zijn verstand mag komen, om met hem te zeggen: Dan. 4:35. *Al de inwoners van de aarde zijn als niets geacht, en Hij doet naar Zijn wil met het heir des hemels en de inwoners der aarde, en er is niemand die Zijn hand afslaan, of tot Hem zeggen kan: wat doet Gij?*
- (e) Ja die een Godheid erkent, moet ook Zijn voorzienigheid erkennen, want het ene stelt het andere vast.

2. Uit de Schrift.

Gelijk de voorzienigheid Gods blijkt uit de natuur, zo toont de Heilige Schrift die zo overvloedig, dat niemand, die de Bijbel Gods Woord acht, het ooit heeft durven loochenen; maar sommigen wringen en draaien de Schrift zo, dat ze de woorden houdende, de zaak zelf ten opzichte van haar te zoek brengen. In 't vervolg zullen zich veel teksten opdoen; zie hier alleen Efëze 1:11, *Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.*

Een verstandeloze zal zich durven laten voorstaan, dat hij de wereld al veel wijzer en beter zou regeren, als ze nu bestierd wordt; hij zou het in de zee niet laten regenen, omdat daar water genoeg is; hij zou zoveel bergen en steenrotsen, zoveel onvruchtbare plaatsen niet dulden; hij zou het de goeden wel, en de bozen kwalijk doen gaan. Arme mens! Hij zou met Icarus en Phaëton zo ras van boven neer raken, en alles 't onderste boven werpen. God doet niets vergeefs, in ieder werk Gods is onnaspeurlijke wijsheid, en ieder heeft een wonderbaar nuttig einde. De engelen zien het en verheerlijken er God over. De verlichten letten er verstandig op, geloven alles van voren, en speuren het na van achteren. Een dwaas is alles te hoog. *Des Heeren wegen zijn recht, en de rechtvaardigen zullen daarin wandelen, maar de overtreders zullen daarin vallen,* Hos 14:9. Let op de zonde in de wereld, en gij hebt uw antwoord.

IV. De daden van de voorzienigheid Gods kan men tot deze drie brengen:

1. Onderhouding.
2. Medewerking.
3. Regering.

1. De onderhouding.

De onderhouding is de dadelijk invloeiende kracht Gods, waardoor alle schepselen in 't algemeen, en ieder schepseltje in 't bijzonder in zijn wezen en bestaan bewaard wordt. God onderhoudt de levende schepselen niet alleen daardoor, dat Hij hun de verordineerde spijs en drank geeft, maar God vloeit daarenboven in met een onmiddellijke, ieder van die in zijn bestaan onderhoudende kracht, zonder welke het voedsel nietmetal was. Dit blijkt Hand. 17:28, *In Hem leven wij, en bewegen ons, en zijn wij.* Kol. 1:17. *Alle dingen bestaan te samen door Hem.* Hebr. 1:3. *Denwelke alle dingen draagt door het Woord Zijner kracht.*

Geschiedt óf zonder, óf door middel.

V. Zo deze onderhoudende dadelijke invloed maar een ogenblik ophield, zo zou het schepsel in een ogenblik verdwijnen tot zijn niet; want geen schepsel kan op zichzelf en door zichzelf onafhankelijk van God bestaan; 't woord schepsel brengt dat mee. Job 6:9. *Dat Hij Zijn hand losliet, en een einde met mij maakte.* Psalm 104:29. *Verbergt Gij Uw aangezicht, zij worden verschrikt; neemt Gij hun adem weg, zij sterven, en zij keren weer tot hun stof.*

God heeft sommige schepselen alzo geschapen, dat ze behalve die invloeiende onderhoudende kracht geen ander middel tot hun bestaan van node hebben; andere heeft Hij zo geschapen, dat ze ook andere middelen van node hebben, hoedanige zijn de ondermaanse zaken, tussen welke is een ons begrip te boven gaande samenschakeling van de onderoorzaken, waarin de onderste telkens zijn middelen, die van de bovenste gebruikt worden, en wederom zijn ze oorzaken van die beneden hen zijn. Hos. 2:20, 21. *Ik zal de hemel verhoren, en die zal de aarde verhoren. En de aarde zal het koren verhoren ... en die zullen Jizreël verhoren.*

De levende schepselen heeft God spijs en drank tot hun onderhoud verordineerd en Hij zelf beschikt hun dat. Psalm 36:7. *Gij behoudt mensen en beesten.* Psalm 147:9. *Die het vee zijn voeder geeft, de jongen raven als ze roepen.*

God heeft de middelen niet van node, ook kunnen de middelen het schepsel niet doen bestaan zonder zijn onderhoudende invloed; maar God gebruikt ze tot betoning van zijn wijsheid, macht en goedheid, opdat de verstandige schepselen Zijn hand beter zouden zien, zich daarin verblijden, en God daarover verheerlijken.

Is gewoon of buitengewoon.

VI. Gewoon gebruikt God de middelen, maar God handelt soms buitengewoon, om te tonen Zijn opperheerschappij en vrijheid.

- a. Hij onderhoudt soms iets door anders geen genoegzame middelen; zo onderhield God Elia, de weduwe en haar zoon lange tijd door een weinigje meel en olie, 1 Kon. 17:10, enz. Zo spijzigde de Heere Jezus vijf duizend mensen met vijf broden en twee visjes, Joh. 6:9, 10.
- b. God heeft sommigen ook wel enige tijd onderhouden zonder spijs en drank, namelijk: Mozes, Elia, Christus, ieder de tijd van veertig dagen. Exod. 34:28 1 Kon. 19:8; Matth. 4:2.
- c. God heeft sommigen onderhouden door verhindering van de kracht van de natuurlijke werking; zo bewaarde God de drie jongelingen in de vurige oven; Dan. 3:17 en verloste Israël uit Egypte, door het water van de zee als muren aan beide zijden te doen staan, totdat Israël op het droge was doorgestaan, Exod. 14:22. Evenals geschiedde aan de Jordaan, Jozua 3:16. De Heere deed de zon stilstaan Joh. 10:13 en tien graden teruggaan, 2 Kon. 20:11.

2. De medewerking

VII. De tweede daad van de Voorzienigheid is de medewerking, concursus, de samenloping van de kracht Gods met de schepselen in hun beweging. De schepselen hebben van God ontvangen een eigen bestaan op zichzelf, en alzo eigen beweging. Zij bewegen zich, de mens gaat, spreekt, werkt, hij doet het zelf; maar gelijk ieder schepsel door de invloeiende onderhoudende kracht Gods bestaat, en zonder die niet zou zijn, zo werkt ook ieder schepsel door de invloed van de meewerkende kracht Gods, zonder welke het zich niet bewegen zou; want zodanig een ding is in zijn bestaan, zodanig is het ook in zijn beweging; beide, bestaan en bewegen, zijn afhankelijk van God.

In een onderhoudende, voorkomende en achtervolgende kracht.

Door de medewerking Gods verstaan wij niet:

- (a) De invloeiende kracht Gods, alles in zijn wezen en bekwaamheden onderhoudende, daarmee dan ophoudende, en latende de verdere beweging en besturing aan het schepsel, maar en een onderhoudende, en een voorkomende, en een aanhoudende kracht, in het zich bewegend schepsel, en in zijn beweging invloeiende.
- (b) Wij verstaan daardoor niet een generale, gewone, en onderscheiden, of evangelijke invloed, welke niet het schepsel bepalen zou, nu, hier, zó te werken, maar van het schepsel bepaald zou worden, om in te vloeien dan, waar, en zo het schepsel zou behagen; gelijk de zon met een gewone invloed werkt op de ondermaanse dingen, op de groei van de planten, op de voortteling van beesten en mensen, op een stinkend aas, en op een welriekende bloem; hier is 't voorwerp wel een ander, de uitwerkingen zijn wel andere, maar de werkende invloed is niet telkens een ander maar dezelfde.

Men moet niet menen, dat de opperste vrijheid en wijsheid ook alzo met een gewone en onverschillige invloed op alle en dat verscheidene schepselen meewerkt, het schepsel niet bepaalt, maar bepaald wordt van het schepsel en dat dit de Schepper gelegenheid zou geven om hem te doen meewerken naar des schepsels welgevallen; dus gebruikt men de zon, de wind, het water en vuur, als men wil; maar God vloeit in met een wijze, vrije en bijzondere medewerking, komt ieder schepsel voor, bepaalt het om nu, hier, dus dit te werken, onderhoudt het schepsel in zijn beweging, totdat de daad daar is.

- (c) Door de medewerking verstaan wij niet een aanradende of afradende, een gelegenheden en voorwerpen voorstellende of wegnemende werking; maar een *fysische*, mag men dat woord hier gebruiken, natuurlijke, dadelijke, krachtig werkende invloed doende het schepsel zich bewegen.
- (d) De medewerking is ook niet middellijk, gelijk een werkmeester door zijn gereedschap werkt, en gelijk de maan door middel van het ontvangen licht van de zon in de aardse dingen invloeit, en de aarde verlicht; maar de medewerking is onmiddellijk. God vloeit in de zich bewegende schepselen door zijn eigen kracht, en door zijn wezen zelf, niet alleen tot de eerste onderoorzaak, welke naast aan hem is, latende die dan verder de andere bewegen; maar met dezelfde kracht dringt Hij door tot alle onderoorzaken, en raakt het gevolg ten opzichte van Hem onmiddellijk aan, hoewel de schepselen ten opzichte van elkaar als middelen in de hand van God aan te merken zijn.
- (e) Ook moet men de medewerking zo niet opvatten, alsof God *collateraal* bezijden of benevens de werking des schepsels ging; gelijk twee paarden een wagen voorttrekken, zodat het schepsel door een bekwaamheid, die God in zijn natuur had gegeven, verder onafhankelijk wrocht, en dat God niet in het schepsel invloeit, opdat het zich bewoog, maar alleen met de werking van het zich bewegend schepsel zich samenvoegde, om dat werk te samen, ieder door een onafhankelijke kracht werkende uit te voeren. Maar God

komt het schepsel voor eer het zich beweegt, bepaalt het tot zo'n voorwerp, plaats en tijd, en het schepsel zo voorgekomen en bepaald zijnde, zo werkt God verder in het schepsel en in zijn beweging, en voert also zijn voorgenomen einde uit.

Zodat wij door de medewerking Gods verstaan, *dat God niet alleen met Zijn almachtige en alomtegenwoordige kracht alles in Zijn Wezen en bekwaamheden bewaart, maar ook met een bijzondere, fysische, natuurlijke, dadelijke, onmiddellijk aanrakende werking, ieder schepsel, ten opzichte van de beweging, voorkomt, eer 't zich beweegt, bepaalt gaande maakt, in die beweging onderhoudt, en in alle onder oorzaken en haar beweging doordringt tot de laatste uitwerking toe.*

VIII De Socianen, Rooms en Remonstranten ontkennen dit, daarom hebben wij het nader te tonen. De waarheid hiervan blijkt, zo uit de Schrift als uit de natuur.

1. Uit de Schrift.

Het blijkt uit de Schrift, de gehele Bijbel door. Zie dit Hand. 17:28. Daarom wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen het zijn van het schepsel en tussen zijn bewegingen, en 't wordt vastgesteld dat het schepsel zich zowel in God beweegt als het in God is; zich in God te bewegen, is door de invloed van Gods kracht te werken. Zie ook Psalm 139:13, 14, *Gij hebt mij in mijner moeders buik bedekt. Ik loof U, omdat ik op een heel vreselijke wijze ... gemaakt ben.* Job 10:10, 11, *Hebt Gij mij niet als melk gegoten, en mij als een kaas doen runnen? Met vel en vlees hebt Gij mij bekleed, met beenderen ook en zenuwen hebt Gij mij samen gevlochten.* Zie ook Spr. 21:1, *Des konings hart is in de hand des Heeren, als waterbeken; Hij neigt het tot al wat Hij wil.* Waterbeken hebben hun vloed, maar God bestuurt die waarheen Hij wil; des koning hart mag zo hoog boven zijn onderdanen zijn als het wil, 't is nochtans niet onafhankelijk van God; de koning mag zulke zaken voorhebben als hij doet, de Heere neigt hem nochtans tot datgene, dat Hij wil, en doet hem dat doen. Doe hierbij Jes. 10:15, *Zal een bijl zich beroemen tegen die, die daarmee houdt? Zal een zaag pochen tegen die, die ze trekt? Alsof een staf bewoog degenen, die hem opheffen?* Gelijk een bijl, zaag en staf zichzelf niet bewegen kunnen, maar door een ander worden bewogen, zo, zegt de profeet, is ieder schepsel, ieder mens. God beweegt ze, overeenkomstig hun natuur, door zijn meewerkende invloed. De Heere doet Zijn zon opgaan, Matth. 5:45. *De Heere streed met de sterren uit haar loopplaatsen tegen Sisera,* Ri 5:20. Dit erkende David. Psalm 18:40. *Gij omgordet mij met kracht ten strijde; Gij deedt onder mij bukken, die tegen mij opstonden.* Filip. 2:13. *Het is God die in u werkt, beide het willen en het werken.*

Uit redenen.

IX. 2. 't Blijkt ook uit de reden en natuur zelf.

- (a) 't Is een onweersprekelijke regel: de manier van werking volgt de manier van zijn. Nu, in het zijn hangt ieder schepsel van God af; zo dan ook in zijn bewegingen.
- (b) Of de mens is geheel onafhankelijk van God, 't welk het ongerijmdste is, en 't is een tegenspraak een schepsel te zijn en van zijn Maker niet af te hangen: of zo hij afhankelijk is, zo is hij ook afhankelijk in iedere beweging; want anders was hij in die zaak onafhankelijk, en zo hij in een zaak onafhankelijk kon zijn, zo kon hij het ook zijn in andere, en zo in alles, dat tegen de natuur van het schepsel is.
- (c) Zo God niet invloede in ieders schepsels beweging, zo had men niet te bidden: *Schep mij een rein hart,* Psalm 51:12. *Uw goede Geest geleide mij!* Psalm 143:10, *Behoed de deur van mijn lippen,* Psalm 141:3. Men had niet te bidden om overwinning in de oorlog, of om enige andere zaak; maar omdat men bidden moet, zo is 't klaar dat God met zijn medewerking invloeit.

Dan had men God ook niet te danken, als men een zegen verkreeg naar lichaam of ziel; want had God het niet gedaan, zo mocht men Hem ook niet danken, maar men moest met zijn dankzegging gaan of tot zichzelf, of tot een ander schepsel, die het gedaan had.

- (d) Dan was God geen Heere, maar een dienaar van het schepsel, gelijk de zon is, die de mens gebruikt als hij wil, en zo hij wil. Dus moest God dan ook gereed staan met Zijn algemene invloed als het schepsel Hem bepaalde, en Zijn invloed dan dus, dan zo wilde gebruiken; dan kon men niet zeggen: *ik zal dat doen, zo de Heere wil*; maar de Heere zal met Zijn invloed moeten werken als ik wil; niet zo God wil, maar zo de mens wil zou 't zijn; dit is tegen Jak. 4:15.

God is zo de oorzaak niet, dat alle schepselen zich maar lijdelijk hebben zouden.

X. Men mocht denken, of uit zo'n medewerking niet zou volgen: 'Dat er maar één oorzaak van alle bewegingen en daden was. Dat God alleen wrocht, en dat de mens, en alle schepselen zich alleen passief, lijdelijk hadden, en maar bewogen worden, gelijk de snaren in een muziekinstrument, die zich alleen lijdelijk hebben, en in welke de beweging alleen door de speler veroorzaakt wordt.'

Maar ik antwoord: in 't minste niet; want of wel de schepselen middelen zijn ten opzichte van andere schepselen, welke God gebruikt tot uitvoering van zijn werk en voornemen, zo zijn ze nochtans eerstwerkende oorzaken van hun bewegingen en uitwerkingen niet ten opzichte van God, alsof ze onafhankelijk waren van Hem, maar ten opzichte van andere hun ondergestelde oorzaken, en van de gewrochten van hun werkingen; daar is geen ongerijmdheid in, dat er twee oorzaken van verscheidene orde zijn tot dezelfde uitwerking, te meer, omdat het een en dezelfde werking is, die van beide op verscheidene wijze voorkomt.

Eén oorzaak, namelijk God te stellen van alle bewegingen, daden en uitwerkingen, en de mens maar lijdelijk, en niet werkende te stellen, vloeit uit blindheid en onkunde van Gods macht en wijsheid; en is een dwaling, die door de Schrift en natuur weerlegd wordt, want dat blijkt:

1. Uit de wetgeving.

Omdat God de mens een wet gesteld heeft met beloften en bedreigingen, zo heeft zich de mens niet lijdelijk, maar is zelf een werkende oorzaak van zijn daden; want God kan Zichzelf geen wet vaststellen, Zichzelf niets beloven of dreigen; en is de mens een belovende en dreigende wet gegeven, om zijn doen en laten daarnaar te richten, zo moet de mens zelf werken, en zo de beloofde zaken of de gedreigde straffen ontvangen.

2. Uit het straffen.

Als de mens alleen lijdelijk was in zijn bewegingen, dan kon hij niet gestraft worden, want straffen is een werk van gerechtigheid, wegens overtreding van de wet. Als nu de mens niets gedaan had, en alleen maar een lijdelijk voorwerp van Gods werking was, zo had hij geen kwaad gedaan, en zo geen kwaad gedaan hebbende, dan kon hij ook volgens rechtvaardigheid niet gestraft en gedoemd worden.

3. Dan was God oorzaak van zonde.

Was de mens alleen lijdelijk, en was God alleen de Werker van zijn bewegingen en daden, zo moesten al de bewegingen en daden, zo natuurlijke als zondige, (*verre zij van de Almachtige onrecht!*) van God gedaan worden, en Gode worden toegeschreven; de mens ging, sprak, schreef, las niet, maar God; de mens bad en geloofde niet, maar God bad Zichzelf aan, en geloofde in Zichzelf door Jezus Christus. De mens maakte dan geen afgodenbeelden, de mens gebruikte dan Gods Naam niet ijdel, de mens brak dan de sabbat niet, de mens was dan zijn ouders niet ongehoorzaam, de mens had dan geen haat, toorn, nijdigheid tegen zijn naasten, en zo voorts;

de mens haatte dan God niet, want hij was maar lijdelijk en deed niets, maar dat alles moest Gode toegeschreven worden: 't welk de uiterste goddeloosheid zou zijn.

4. De mens is de duidelijke oorzaak van zijn daden.

De Schrift zegt duidelijk, dat de mens gaat, ziet, hoort, spreekt; dat de mens gelooft, bidt; dat de mens de zonde doet, en daarover rechtvaardig strafbaar is; al die teksten op te halen is onnodig. Paulus zegt: 1 Kor. 3:9 *Wij zijn Gods medearbeiders.* Dit blijkt uit Filip. 2:12, 13, *Werkt uws zelfs zaligheid met vreze en beven; want het is God, die in u werkt, beide het willen en het werken naar zijn welbehagen.* God is de Oorzaak van het werken efficiënter, oorzakelijk; maar de mens is oorzaak van datzelfde werk formaliter, subjectieve, uit zichzelf die daden als de zijne voortbrengende, en daarom moeten die daden de mens toegeschreven worden volgens de regel: de benaming geschiedt van de formele oorzaak. De mens wordt in Filip. 2:12, 13, opgewekt tot werking van zijn zaligheid, wordt overtuigd van, en aangepord tot zijn plicht, en hij wordt meteen onderricht van zijn zondigheid en onmacht in het geestelijke, dat hij geen inbeelding moet hebben van zijn goede wil, geen moed moet hebben op zijn eigen krachten om daarin te werken, en aan de anderen kant niet moedeloos moet worden, omdat hij zijn zwakheid ziet, maar aangemoedigd moet worden, doordien God hem helpt, hem voorkomt met hem te bewegen, en krachtig in hem werkt, om die sterkte aan te grijpen, en daardoor te werken.

Tegenwerping 1.

XI. Maakt zo'n medewerking God niet tot een oorzaak van de zonde?

Ik antwoord, geenszins; want men moet onderscheid maken tussen de beweging in zichzelf, van verstaan, willen, zien, horen, spreken, werken, en tussen de veromstanding van die beweging als moetende geschieden naar Gods wet. De beweging in zichzelf natuurlijk, en als zodanig noch goed noch kwaad, maar veromstandigd met een wet, waarnaar zij ten opzichte van voorwerp, manier en tijd moet geschieden, zo wordt de beweging goed of kwaad. Als wij nu spreken van Gods medewerking, zo verstaan wij dat van de beweging in zichzelf, als natuurlijk; maar niet ten opzichte van de verdraaiing van die beweging, van de afleiding van de wet, en alzo niet van de kwaadheid in de beweging. Iemand kan oorzaak zijn van de beweging in een ander, en evenwel niet van de kwaadheid, die daarbij is, of bijkomt. De overheid is oorzaak, dat de beul een dief geselt, maar niet van de wreedheid, die hij daarbij mocht begaan. Een speler is oorzaak van het geluid van de snaren, maar niet van de knersing des geluids, dat komt van de snaar. Een ruiters zijn paard voortdrijvende, is oorzaak van het voortgaan, maar niet van het hinken, dat is een gebrek in het paard. Zo ook hier; de natuurlijke beweging is van God, maar de mens bederft die door zijn inwendige wangestalte, en zo niet God, maar de mens is oorzaak van de zonde.

Tegenwerping 2.

Neeft deze voorkomende en bepalende medewerking Gods de vrijheid van des mensens wil niet weg?

Ik antwoord: geenszins; want de vrijheid van de wil bestaat niet in eveneenschap, onverschilligheid van doen of niet doen, maar in vanzelfsheid, uit zijn eigen keus, welbehagen of genegenheid iets te doen of niet te doen. Gods medewerking doet de mens werken, overeenkomstig zijn natuur, dat is door vrije willekeur; die komt Gods medewerking en des mensens wil wel overeen. God neigt de wil, en de mens wil zo.

3. De regering.

XII. Het derde deel van de Voorzienigheid Gods is de regering, waardoor God alle dingen in 't algemeen en ieder ding in 't bijzonder bestuurt tot de bij Hem vastgestelde einden. Dat God alle dingen zo regeert en bestuurt, leert Gods Woord overal. Zie Psalm 93:1, *De Heere regeert*. Eféze 1:11. *Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil*. Jes. 44:24. *Ik ben de HEERE, Die alles doet*.

In 't bijzonder kan men alle dingen tot deze vier hoofden brengen.

- (1) De zelfstandigheden.
- (2) De grootheid of kleinheid.
- (3) De goedheid of kwaadheid.
- (4) De uitkomsten van de zaken.

XIII. (1) Tot het eerste hoofd behoren de zelfstandigheden; deze zijn levende of levenloze.

a. De levende zijn verstandige of verstandeloze.

- De verstandige zijn engelen en mensen. God regeert de engelen, want die worden tot de dienst uitgezonden. Hebr. 1:14. God regeert de mens in al zijn doen en laten. Spr 16:1, 9. *De mens heeft schikkingen van het hart; maar het antwoord der tong is van den HEERE. Het hart des mensen overdenkt zijn weg; maar de HEERE stuurt zijn gang*.
- De verstandeloze schepselen zijn óf die een gevoelig leven hebben, óf alleen een groeiend leven.
  - De Heere regeert alles wat gevoelig leven heeft, als de vogels. Matth. 6:26. *Aanziet de vogelen des hemels ... uw hemelse Vader voedt dezelve*. Dieren, 2 Kon. 17:25, 26. *Hij zond leeuwen onder hen*. God noemt de sprinkhanen, kever, kruidworm, rups: *Mijn groot heir, dat Ik onder u gezonden heb*, Joël 2:25. De vissen van de zee. Joh. 21:6. *Werpt het net ter rechterzijde van het schip, en gij zult vinden*.
  - De Heere regeert ook al wat groeiend leven heeft, als planten, bomen en kruiden. Psalm 104:14. *Hij doet het gras uitspruiten voor de beesten, en het kruid tot dienst des mensen*.

b. De Heere regeert alle levenloze schepselen: zon, maan, sterren, regen, hagel, sneeuw, donder, bliksem, wind, de bergen en al hun delfstoffen, zee en rivieren. Zie hiervan Psalm 148; Psalm 29:3; Jer. 10:13.

(2) Grote en kleine.

XIV. Tot het tweede hoofd behoren de dingen ten opzichte van hun grootheid of kleinheid. De grote dingen kunnen zichzelf alzo weinig als de kleine besturen, en hebben daarom de regering Gods nodig. De kleine dingen tot de minste toe regeert God in alle omstandigheden, toevallen en bewegingen; dat is tot verheerlijking van God, dat Hij, die alle dingen, ook de kleinste geschapen heeft, en door Zijn invloed doet bestaan, deze ook regeert, tot de noppen van de kleren, tot de schoenen aan de voeten, tot de haren des hoofds toe. Matth. 10:30. *Uw haren des hoofds zijn alle geteld*. Dan. 3:27. *De reuk des vuurs was door hun kleren niet doorgegaan. Zelfs waren de kleren niet gezengd van 't vuur*. Deut. 29:5 *Uw kleren zijn aan u niet verouderd, en uw schoen is niet verouderd aan uw voet*.

(3) Goede en kwade.

XV. Tot het derde hoofd behoren de zaken ten opzichte van haar goedheid of kwaadheid. Al wat goed is in natuur of genade is van de Heere. Jak. 1:17. *Alle goede gave en volmaakte gift is van Boven, van de Vader der lichten afkomende.*

Het kwaad is óf het kwaad van de straf óf van de zonde.

Het kwaad van *de straf* is van God; God zendt en bestuurt als een rechtvaardig Rechter of liefhebbend Vader het kwaad van de straf. Klaagl. 3:38, *Gaat niet uit de mond des Allerhoogsten het kwade en het goede.* Amos 3:6. *Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?*

Het kwaad van *de zonde* is niet van God; want:

- (a) Hij is heilig, Jes. 6:3. Licht, 1 Joh. 1:5. *Hij is een Rom.tsteen, Wiens werk volkomen is, want al Zijn wegen zijn gerichte; God is waarheid en is geen onrecht, rechtvaardig en recht is Hij.* Deut. 32:4. *Verre zij God van goddeloosheid, en de Almachtige van onrecht,* Job 34:10. *In Hem is geen onrecht,* Psalm 92:15.
- (b) God heeft het kwade verboden en zal het kwade straffen, zo is Hij dan geen oorzaak van de zonde. Dit verkondigen wij, dit betuigen wij met ganser harte voor de gehele wereld. Daarom blijkt het, dat het een laster is te zeggen dat de Gereformeerde kerk leert, dat God een Oorzaak is van zonde.

Nochtans is Gods regering omtrent de zonde; want anders was het gehele menselijke geslacht van de regering Gods onttrokken, omdat het zondig is in zijn daden. Dat Gods regering omtrent de zonde is, kan niet ontkend worden van iemand die Gods Woord gelooft, waaruit wij het middagklaar zullen tonen.

Van God is de natuurlijke bewegingen.

XVI. *Om de regering Gods omtrent de zonde wel te verstaan,* dan moet men in iedere zonde drie zaken aanmerken:

1. De natuurlijke beweging,
2. de onordelijkheid in die beweging,
3. en de besturing tot een goed einde.

1. Dat de natuurlijke beweging, op zichzelf aangemerkt, van God is, is in de tweede daad van de Voorzienigheid, namelijk *de medewerking*, getoond.

Dat de besturing van de zonde (3) tot een goed einde van God is, zullen wij terstond tonen.

2. Het misbruik van de mens.

Maar de onordelijkheid, het misbruiken van de invloeiende kracht Gods, het bederven van die, en ongeregeldeheid in de beweging, ten opzichte van de manier en be-oging, zo van binnen als van buiten, die is niet van God, maar van de mens zelf, nochtans is hij in het zondigen niet onafhankelijk; want hij verdraait de invloed, van welke hij in zijn beweging afhangt.

XVII. De regering Gods naast de zonde is:

- (1) naast het begin,
- (2) naast de voortgang,
- (3) naast het einde.

1. In het begin laat God de zonde toe, dat ze geschiedt. Psalm 81:13. *Dus heb Ik het overgegeven in het goeddunken huns harten, dat ze wandelen in hun overwegingen.* Hand. 14:16. *Welke in de verleden tijden al de Heidenen heeft laten wandelen in hun wegen.* God laat het zondigen toe, niet zo, dat Hij de zondaar van de wet ontslaat, door welke hij verbonden was; want dan zou God de zonde goedkeuren, en niet kunnen straffen; maar zo, dat God de zondaar niet verhindert, 't welk Hij wel doen kon en ook wel doet. Gen. 20:6. *Ik heb u ook belet van tegen Mij te zondigen, daarom heb Ik u niet toegelaten haar aan te roeren.* Dit is niet een leeg toezien, en maar slechts de zondaar te laten begaan; maar 't is toelating, die werkzaam is, wel niet op de zonde als het eigenste voorwerp, maar naast de omstandigheden, bestaande niet daarin, dat God de vrije wil van de zondaar geen geweld wil aandoen, met hem te dwingen van zijn wil af te staan; want, ook als God de zondaar verhindert, en niet toelaat te zondigen, gelijk wij in Abimelech terstond gezien hebben, zo neemt Hij de vrije wil niet weg; maar God werkt dan ook op de mens, overeenkomstig zijn natuur en doet hem naar zijn willekeur doen, dat hij doet, en laten dat hij laat; maar de werkzame toelating bestaat in deze volgende daden:

Vloeit in de beweging.

- (a) God komt voor, bepaalt en volhardt met zijn krachtige invloed in de mens, in zijn bekwaamheden en in zijn beweging, zodat hij werken kan en werkt, zich kan bewegen en zich beweegt.
- (b) God laat gelegenheden voorkomen, die de mens recht gebruiken zou, indien hij volmaakt was, en nu nog verbonden is wel te gebruiken; maar door zijn verdorvenheid misbruikt hij die. Davids lust werd ontstoken door het zien van Bathseba, 2 Sam. 11:2. Achabs toorn ontstak op het woord van de profeet Elia, 1 Kon. 21:20. De begeerlijkheden ontvonken zelfs door de wet. Rom. 7:8. *De zonde oorzaak genomen hebbende door het gebod, heeft in mij alle begeerlijkheid gewrocht.*
- (c) God weigert rechtvaardig en vrijelijk nieuwe genade, als de mens in gelegenheden tot zondigen komt, en wil de mens, nu tot de zonde geneigd, geen kracht geven om de zonde te weerstaan, maar laat hem in zijn wangestalte, waardoor hij bekwaam en geneigd is allerlei zonden te bedrijven. Jer. 16:13. *Aldaar zult gij andere goden dienen, dag en nacht, omdat Ik u geen genade zal geven.*
- (d) God onttrekt wel door een rechtvaardig oordeel over de verleden zonden zijn weerhoudende kracht, die Hij gewoon was naast hem te oefenen, en laat de zondaar aan zichzelf. 2 Kron. 32:31. *Als de gezanten bij hem waren, verliet hem God, om hem te verzoeken.*
- (e) God geeft door een rechtvaardig oordeel de zondaar wel over aan zijn eigen begeerlijkheden, en straft alzo zonden met zonden. Rom. 1:28. *Gelijk het hun niet goed gedacht heeft God in erkentenis te houden, zo heeft hen God overgegeven in een verkeerde zin, om te doen dingen, die niet betamen.* 2 Thess. 2:10, 11. *Daarvoor dat zij de liefde tot de waarheid niet aangenomen hebben, om zalig te worden. En daarom zal hun God zenden een kracht der dwaling, dat zij de leugen zouden geloven.* 2 Sam. 16:11. *Laat hem geworden, dat hij vloekte, want de HEERE heeft het hem gezegd.*
- (f) God laat de duivel los om al zijn krachten op een mens in te spannen, die hem dan als een tol door middel van zijn ontvonkte begeerlijkheden omdrijft van de ene zonde tot de andere. 1 Sam. 16:14. *De Geest des HEEREN week van Saul, en een boze geest van de HEERE verschrikte hem.* 1 Kon. 22:22. *Gij (boze geest, duivel) zult overreden, en zult het ook vermogen, gaat uit, en doet alzo.*
- (g) God verstokt en versteent het hart van de zondaar, en laat hem zonder gevoel in de zonde voortgaan. God zelf gebruikt die woorden, en zegt dat Hij dat doet. Exod. 7:3, 13. *Ik zal*

Farao's hart verharden. Farao's hart verstokte. Dit verharden is niet een instorting van enige kwade of zondige gestalte, maar een heilige, verborgen werking, op een buitengewone wijze gewone misbruikte gaven onttrekkende, Zichzelf geheel verbergende, zodat er geen indruk of gevoel is van God en het geweten, de zondaar aan zijn eigen woedende lusten overgeevende, en de duivelen op hem loslatende, in welke staat de zondaar niet anders kan dan zondigen, en door gedurig zondigen verhard wordt. Daarom wordt 't geen Exod. 7:3 Gode wordt toegeschreven, Faraö toegeschreven. Exod. 8:15. *Toen nu Faraö zag, dat er verademing was, verzwaarde hij zijn hart.*

Alzo is Gods regering naast de zonde in het begin.

(2) In de voortgang bepalende de zonde.

XVIII. 2. Gods regering is ook naast de voortgang van de zonde. God stelt maat, tijd, paal, zover en verder niet, zo hoog en hoger niet, zo lang en niet langer. Dit zien wij in Laban: Gen. 31:29. *Het ware in de macht van mijn hand aan ulieden kwaad te doen; maar de God van ulieder vader heeft tot mij gisteren nacht gesproken, zeggende: Wacht u van met Jakob te spreken of goed, of kwaad.* Ezau trekt uit om Jakob te doden, maar hij moet kussen, Gen. 33:4. Bileam wil vloeken, en het loon van de ongerechtigheid verdienen, maar hij moet telkens zegenen, Num. 24. De duivel wilde Job gaarne van kant hebben, maar de Heere bepaalde telkens zijn loslating. Job 1:12. *Alleen aan hem strekt uw hand niet uit.* Job 2:6 *Doch verschoon zijn leven.*

(3) In het einde: besturende de zonde tot een goed einde.

XIX. 3. Gods regering is ook over het einde van de zonde, die besturende of tot betoning van zijn rechtvaardigheid, of van zijn genade, lankmoedigheid of barmhartigheid, of tot nut van zijn kinderen om hen klein te houden en voorzichtig te maken. Gen. 50:20. *Gij wel, gij hebt kwaad tegen mij gedacht, doch God heeft het ten goede gedacht; opdat Hij deed, gelijk het te deze dage is, om een groot volk in het leven te behouden.* Jes. 10:5, 6, 7, 12. *Wee de Assyriër, die de roede mijns toorns is, en mijn grimmigheid is een stok in hun hand! Ik zal hem zenden tegen een huichelachtig volk ... Hoewel hij het zo niet meent ... maar hij zal in zijn hart hebben te verdelgen. Dan zal Ik te huis zoeken de vrucht van de grootsheid van het hart van de koning van Assyrië.* 1 Tim. 1:16. *Maar mij is barmhartigheid geschied, opdat Jezus Christus in mij, die de voornaamste (van de zondaren) ben, al Zijn lankmoedigheid zou betonen.*

Deze einden vloeien niet uit de natuur van de zonde, ook neemt God niet dan eerst voor, die goede uitkomsten uit de zonde te trekken, als ze begaan is; maar God, voorgenomen hebbende Zich zo te verheerlijken, en zijn kinderen zulke nuttigheden toe te voegen, gebruikt de boosheid des mensen op een heilige wijze, tot uitvoering van die einden. Gelijk de zon niet besmet wordt door de invloeiing in een stinkend aas, zo blijft God heilig en Hij werkt heilig omtrent de zonde in 't begin, voortgang en einde, terwijl mensen en duivelen de zonde bedrijven. God gebruikt de zondaren als beulen, leeuwen en beren, om door hun woeden zijn oordelen uit te voeren, en slaat alzo met een kromme stok rechte slagen.

De voorzienigheid gaat over de uitkomsten.

XX. Tot het vierde hoofd van de dingen, waarover de Voorzienigheid Gods gaat, behoren de uitkomsten van de zaken; die zijn: noodzakelijke of gebeurlijke (=toevallige). Ook die door de vrije wil des mensen geschieden. Ook de uitkomst des oorlogs, het huwelijk en de dag van de dood.

De vastgestelde orde

1. Sommige uitkomsten zijn vast en noodzakelijk, door de wet en de orde in de natuur gesteld, gelijk de loop van de zon, maan, sterren verduisteringen, eb en vloed, dat het vuur zich verheft naar boven, en het zware naar beneden. Deze alle regeert God. Zie: Psalm 104:19, 20. *Hij heeft de maan gemaakt tot gezette tijden, de zon weet haar ondergang. Gij beschikt de duisternis, en het wordt nacht.* Psalm 119:91. *Naar uw ordeningen blijven zij nog heden staan, want zij alle zijn uw knechten.*

Doch God kan deze vaste koers verhinderen, en anders bewegen dan volgens de loop van de natuur geschieden zou. De Heere deed op het gebed van Jozuuaa zon en maan stilstaan Jozua 10:13 en op de begeerte van Hizkia tien graden teruggaan, 2 Kon. 20:11. De Heere deed het ijzer zwemmen, 2 Kon. 6:6. Bewaarde de drie jongelingen onbezeerd in de vurige oven, Dan. 3:25. Ook hebben de profetieën een vaste en verzekerde vervulling, die God niet wil, en schepselen niet kunnen veranderen. Matth. 26:54. *Hoe zouden dan de Schriften vervuld worden, die zeggen, dat het alzo geschieden moet?*

De gebeurlijke

2. Sommige uitkomsten zijn gebeurlijk, niet ten opzichte van God, zo geschiedt er niets tot het allerminste toe **bij geval**, want Zijn raad bestaat, en Hij doet al Zijn welbehagen: maar zij zijn gebeurlijk, en ten opzichte van de tweede oorzaken te welke opzichte zij anders hadden kunnen uitvallen, en ten opzichte van de connectie of samenknoping van de oorzaken met haar gevolgen, naar welke zij niet samen te brengen, te besturen, en te verwachten waren. Doch God regeert alle die gebeurlijke uitkomsten door een vaste en onverhinderlijke uitvoering naar zijn voornemen en wil. Dit blijkt uit de onverhoedse doodslag, in welke de Heere de gedode die slag had doen ontmoeten, Deut. 19:5 Exod. 21:13.

Is er wel wat gebeurlijker dan het lot? Nochtans regeert God dat, en doet het uitvallen naar Zijn wil. Spr 16:33, *Het lot wordt in de schoot geworpen, maar het gehele beleid daarvan is van de HEERE.* Gelijk het bleek in het treffen van Jonas door 't lot, Jona 1:7, en van Jonathan, 1 Sam. 14:42. Wat is er gebeurlijker, dan het vallen van een musje van het dak, dan het vallen van een haar van het hoofd? Nochtans God bestuurt dat. Matth. 10:29, 30. *Niet een van deze zal op de aarde vallen zonder uw Vader. En ook de haren des hoofds zijn alle geteld.*

Die door de vrije wil des mensen geschieden.

3. God regeert ook alle handelingen, die door de vrije wil des mensen geschieden. God neemt de vrijheid van de wil niet weg, dwingt de mens niet iets tegen wil en dank te doen, maar Hij neigt en bestuurt die, 't zij door inwendige buiging, 't zij door uitwendige omstandigheden en gelegenheden, zodat de mensen die zaken, welke God besloten heeft, uit zijn eigen willekeur en genegenheid uitwerkt. Dit zien wij:

Psalm 33:15. *Hij formeert van hun van aller hart.*

Spr. 16:1, 9. *Het antwoord van de tong is van den HEERE. De HEERE stuurt zijn gang.*

Spr. 21:1. *Hij neigt het hart koningen tot al wat Hij wil.*

Filip 2:13. *God werkt het willen.*

De uitkomsten van de oorlog

4. God bestuurt de uitkomsten van de oorlog, zendt het ene volk tot straf van het andere, of van beide; geeft de overwinning niet altijd aan de sterkste in getal, aan de verstandigste, aan de dapperste, maar aan degene, aan welke Hij wil.

Deut. 32:30. *Hoe zou een enige duizend jagen, en twee tienduizend doen vluchten?*

2 Kron. 14:11. *'t Is niets bij U te helpen, hetzij de machtige, hetzij de krachteloze.*

Psalm 33:16, 17. *Een koning wordt niet behouden door een groot heer; een held wordt niet gered door grote kracht. Het paard feilt ter overwinning.*

Spr. 21:31. *Het paard wordt bereid tegen de dag des strijds; maar de overwinning is des HEEREN.*

Hiertoe dienen alle plaatsen, in welke God gezegd wordt het ene volk te verkopen, te geven in de hand van het andere, of te verlossen, Richt. 3:8 en Richt. 6:1.

De huwelijken.

5. God bestuurt ook het huwelijk, en brengt ieder tot zijn weer wederhelft, sommigen voegt Hij te samen in toorn tot straf van hun zonden; sommigen tot kastijding; sommigen tot elkaars verkwikking naar ziel en lichaam; al die vreemde wegen en wonderlijke voorvallen omtrent het huwelijk, zijn onnaspeurlijk, nochtans God stuurt dat alles naar Zijn vast voornemen, en aan sommige huwelijken hangen voorzienigheden zo lang de wereld zal staan.

Gen. 24:12-14. *HEERE! doe ze mij nog heden ontmoeten ... die Gij uw knecht Izak toegewezen hebt.*

Spr. 19:14. *Een verstandige vrouw is van den HEERE.*

Matth. 19:6 *Hetgeen God samengevoegd heeft.*

De dag des doods.

6. God bepaalt eens ieders leeftijd: eerder zal hij niet sterven, langer zal hij niet leven, op zo'n plaats, op zo'n wijze, zal hij sterven, als het God besloten heeft; zo lang zal God hem voedsel en deksel geven, zo lang zal God zijn lichaam in staat bewaren, als zijn uurtje gekomen is, en dan zullen alle dokters van de wereld zijn leeftijd niet één uurtje kunnen verlengen.

Hand. 17:26. *Bescheiden hebbende de tijden te voren verordend, en de bepalingen van hun woning.*

Job 14:5. *Omdat zijn dagen bestemd zijn, het getal van zijn maanden bij U is, en Gij zijn bepalingen gemaakt hebt, die hij niet overgaan zal.*

Psalm 39:6. *Zie, Gij hebt mijn dagen een handbreed gesteld.*

Dus hebben wij gezien dat alles, geen ding uitgenomen, door God naar zijn besluit bestuurd wordt; doch God voert alles doorgaans door middelen uit, en heeft de mens aan die gebonden; wanneer hij die wel gebruikt, zo zegent God doorgaans zijn verordening. Een godloze landman, die zijn land wel bereidt, maait doorgaans schone vruchten, en een Godzalige, die de bearbeiding versloft heeft, zal met ledige handen toezien; maar als een Godzalige zijn best doet, zo zegent God wel zijn kleine middeltjes; als men de middelen niet wil gebruiken, en evenwel een einde begeert, dan verzoekt men God.

XXI. Deze leer van de Voorzienigheid Gods is van grote nuttigheid voor degenen, die ze wel gebruiken. De blinde, natuurlijke, onbekeerde mens kan hier geen nuttigheid uit trekken, nergens kan hij troost uit halen; al ziet hij, al gelooft hij de Voorzienigheid Gods, al wil hij zich daarmee sterken, als hem een bijzondere tegenheid ontmoet, hij kan niet; hij heeft geduld door dwang, omdat hij anders niet kan; hij zet zich neer op een *fatum Stoïcum* (stoïcijns noodlot): dat heeft zo moeten zijn, daar is niet tegen te doen, en tracht alzo te willen zoals hij kan, als hij niet kan zo hij wil. Hoe zou een onbekeerde zich met de voorzienigheid Gods kunnen troosten, daar

God tegen hem is, en alles tot zijn verderf hem overkomt, zo hij niet bekeerd wordt; daarom is ze hem tot een schrik.

De Voorzienigheid is van grote nuttigheid.

XXII. Maar alle nuttigheid die hierin is, is voor de kinderen van God; hoe klaarder zij hun deel aan God kennen, hoe meerder ze nuttigheid uit de Voorzienigheid Gods kunnen trekken. Komt dan gij allen, wiens grote, inwendige, aanhoudende droefheid is over de zonde; die 't oog gedurig wendt naar de Heere Jezus, om door Zijn bloed gerechtvaardigd te worden, wiens verlangen is naar de gemeenschap met God, die 't daarop zetten om de Heere lief te hebben, te vrezen, te gehoorzamen, al is 't met veel duisterheden en zonden gepaard; komt, zeg ik, zet u een weinig bij mij neer, luistert toe, en laat mijn woorden in uw oren en harten ingaan.

Zich te gewennen aan haar beschouwing.

XXIII. 1. Gewent u door veel denken, door veel opmerken, door veel werkzaam geloven de hand van God in alles te zien, Gods onderhouding, medewerking en regering, zo in de schepselen en hun bewegingen te beschouwen; gelijk men de zon door het glas in de kamer ziet stralen. Ziet gij de zon des morgens opgaan, ziet gij 's nachts de heldere maan en fonkelende sterren in haar loop omdraaien, ziet gij alles uit de aarde voortkomen, let gij op alles wat in de wereld omgaat, en ziet gij oorlog, overwinning en nederlaag, vrede, buitengewone veranderingen en omkeringen; en gij zelf, zijt gij gezond of ongezond, zijt gij gedurig in tegenspoed, en komt het ene kruis op het andere, of komt er uitredding en voorspoed, zijt gij arm of rijk, is een mens u vriendelijk of ziet hij u stuurs aan, en spreekt u hard toe, helpt en verkwikt iemand u, of keert hij u de nek toe, legt hij u lagen, en kant zich tegen u, spreekt men wel of kwalijk van u; in één woord: alles, van het meeste tot het minste toe, het is alles door de besturing van God: gewent u toch gedurig om Gods hand in elke zaak levend te zien.

't Is niet genoeg dat te kunnen zeggen, en dat alles als waarheid te geloven, dat zal niet veel kracht op 't hart hebben; maar ik bid u, tracht door een gedurige werkzaamheid, door gedurig levend voorstellen en zien, u aan die waarheid te gewennen, Gods hand zo gedurig te zien werken in en door de tweede oorzaken alsof zij er niet waren, en God het alleen onmiddellijk werkte, en tracht door die gedurige werkzaamheid een hebbelijke gestalte te verkrijgen, zodat het u klaar is en gemakkelijk valt God te zien werken. Geloof mij, daar steekt al meerder werk in om dat te leren, dan wij wel denken zouden; ons atheïstisch en aards hart leidt ons gedurig van dat beschouwen en erkennen af, een donkere nevel is ons hinderlijk; daarom zet er u toe, bidt om veel licht, om opmerking en zijt in dat beschouwen gedurig doende, en gij zult bevinden, wat grote nuttigheid het uw ziel aan alle kanten zal toebrengen; maar wacht u, te diep te treden in het hoe; hoe God alles onderhoudt, meewerkt en bestuurt, dat zou u bederven, want het is ondoorgrondelijk; maar geloof en ziet de zaak zelfs telkens met nieuwe opmerking, spreekt daarvan en toont dat aan anderen, en gij zult zien dat gij troostelijker en heiliger door de wereld zult gaan.

Gods hand in alles te zien.

XXIV. 2. Blijft niet alleen in de daden van de Voorzienigheid staan, maar gewent u om er Gods hoogheid, macht, wijsheid, rechtvaardigheid, goedheid in te zien, die met verwondering en blijdschap goed te keuren. Alle schepselen zijn Zijne, alle beweging is van Hem, Hij regeert alles in de hemel en op aarde, hoe groot het gebouw is, hoeveel schepselen, kleine en grote, daarin zijn, hoe verscheiden ook alle bewegingen zijn; laat deze erkentenis in u een ootmoedige vrees en ontzag verwekken. Is Hij niet de Heere, alleen de Heere, heeft Hij niet alles in zijn hand om het voor en tegen u te gebruiken; zijn alle schepselen zijn knechten niet, die op de wenk van hun Heere passen? Ontziet u dan voor Hem, bukt voor Hem neer in vrees, Roept uit: *De Heere*

is God, de Heere regeert. Dit eist God: Jer. 5:22. *Zult gij Mij niet vrezen? spreekt de HEERE; zult gij voor mijn aangezicht niet beven? die van de zee het zand tot een paal gesteld heb.* O, hoe zoet is het in de beschouwing van de alles werkende God zich neer te buigen en Hem aan te bidden!

Niet van de tweede oorzaken af te hangen.

XXV. 3. Hangt nu niet meer af van de tweede oorzaken, steunt nu niet meer op uw goederen, kracht, wijsheid en bekwaamheid; ziet nu niet op vrienden of vijanden; rust nu niet op schepen, sterkten en soldaten; ziet nu zo niet uit naar deze en gene mensen of middelen, alsof men het van hen verwachtte; als God wil, zo blaast Hij in al uw afhangen en verwachten van de middelen. Hij keert het wel alles om: wat u meent uw behoud te zullen zijn, dat wordt uw verderf, en wat uw verderf scheen wordt uw behoud. De schepselen kunnen immers zich noch reppen noch roeren dan door de invloed van zijn kracht, wat zullen ze u dan geven of nemen? Waarom ziet u dan naar hen om, daar toch elkeen zegt: 't is bij mij niet! En ook is 't afgoderij en afwijking van God op schepsels hulp te rusten. Jer. 17:5, 7. *Vervloekt is de man, die op een mens vertrouwt, en vlees tot zijn arm stelt. en wiens hart van de HEERE afwijkt! Gezegend daarentegen is de man, die op de HEERE vertrouwt!*

Leer toch deze grote les; laat die, welke God niet kennen, naar schepselen en middelen omzien, en daarvan afhangen: maar gij, verwacht alles van de Heere in het zorgvuldig gebruik van de middelen, als middelen, en ziet door alle schepselen heen op God, dat baart een bestendige en sterke gestalte van het hart. Psalm 125:1. *Die op de HEERE vertrouwen, zijn als de berg Sion, die niet wankelt, maar blijft in eeuwigheid.*

Geen schepselen te vrezen.

XXVI. 4. Vreest nu geen schepselen, want zij kunnen zich noch reppen noch Rom.eren. God alleen regeert en bestuurt hen; gaan ze op u aan, God zendt ze, bepaalt ze, zij kunnen niet dan Gods wil uitvoeren; God verhindert ze. God doet ze weer weggaan. Wie vreest een zwaard, stok of steen, als ze op de aarde liggen, en in niemands hand zijn om hen te bewegen? Willen ze vloeken, zij moeten zegenen; willen ze lasteren, zij moeten prijzen; willen ze doden, zij moeten kussen, als God wil dat ze het doen. Zo God voor ons is, wie zal dan tegen ons zijn? Rom. 8:31. En Hij is voor u kinderen van God; wat vreest gij dan? Alle vijanden zijn maar als een ijselfijk mom-aangezicht voor eens vriends aangezicht. Job 34:29, *Als hij stilt, wie zal dan beroeren?* Daarom: *Vreest u niet voor degenen die het lichaam doden,* Matth. 10:28. Hoe stil is een ziel, die de vijanden beschouwt, zittende in de schuilplaats des Allerhoogsten, en vernachtende in de schaduw des Almachtigen! Psalm 91:1.

Niet wraakgierig.

XXVII. 5. Wees niet toornig en wraakgierig tegen degenen, die u kwaad doen, want de Heere had het geboden; 2 Sam. 16:11. *Wie spreekt wat, zo de Heere het niet gebiedt?* Klaagl. 3:37. 't Is waar, zij doen het uit boosheid, maar de Heere gebruikt hun boosheid tot een roede om u te kastijden en te slaan. Jes. 10. Zo moet men dan met de hond op de geworpen steen niet bijten, maar hoger zien op de hand desgenen, die ze gebruikt tegen ons, en ons wachten tegen de Heere te morren, want wraakgierig of toornig te zijn tegen het middel, is zich kanten tegen die het gebruikt. Ziet dan nooit een kwaaddoende mens alleen aan, alsof hij onafhankelijk werkte, *maar hoort de roede, en Wie ze besteld heeft,* Micha 6:9. En keert u tot Degene, Die u slaat, Jes. 9:12.

Lijdzaam.

XXVIII. 6. Bezit nu uw zielen in uw lijdzaamheid, die hebt gij van node. 't Kwaad komt u niet bij geval over, al geschiedt het door mensen; ja al is uw eigen onwijsheid en zonde de oorzaak daarvan, zo is het toch van de Heere, die had het over u bestemd, die bepaalt het, die voert het uit. Zegt dan met een stille onderwerping: Hij zal volbrengen, dat over mij bescheiden is, Job 23:14.

- (a) Is Hij niet volstrekt de soevereine Heere? Gunt u Hem dat niet? Bent u niet blij dat Hij het is? Zou u Hem niet verdedigen, als iemand zijn volstrekte heerschappij te na kwam? Wilt u dan, dat de schakel van zijn Voorzienigheid om uwentwil brak? Zou u willen dat niet zijn wil over u, maar uw wil over Hem heerste? En zo niet, hoe durft u dan tegen Hem kikken? Houdt u dan stil, en laat Zijn wil volkomen over u uitgevoerd worden, omdat het Zijn wil is.
- (b) Is hij niet uw Vader? Heeft Hij u niet van eeuwigheid liefgehad? En ziet, in liefde zond Hij u dat kwaad toe. *Hij kastijdt die Hij liefheeft*, Openb. 3:19. Hij heeft medelijden met u, Hij ontfermt zich over u, Hij is bij u in de verdrukking, Hij kent uw benauwdheid, Hij ziet uw tranen, Hij hoort uw geroep, Hij zal u redden op Zijn tijd en op Zijn wijze.

- (c) En de uitkomst zal zijn tot meerder verheerlijking van Zijn macht en van Zijn getrouwheid, van Zijn goedheid, en u zult daardoor nederiger van hart en heiliger worden; en naardat de verdrukkingen overvloediger zullen geweest zijn, zullen de vertroosting en overvloediger zijn.

Daarom verloochent uzelf, en neemt uw kruis op, en volgt Jezus na, Matth. 16:24. Zijt niet gemelijk, en verwerpt de tucht des Heeren niet. Wees niet verdrietig over zijn kastijding. Spr. 3:11. *Zwijgt de Heere en verbeidt Hem*, Psalm 37:7. En zegt met David: Psalm 39:10, *Ik zal mijn mond niet opendoen, want Gij hebt het gedaan*. Geeft u als leem in de hand van uw Maker, en laat Hij u vormen, zoals het Hem behaagt. Hij zal u leiden door zijn raad, en daarna zal Hij u in heerlijkheid opnemen, Psalm 73:24. Is 't dan niet wel, of Hij u door een droevige of blijde weg geleid heeft? Zalig is zalig.

Dankbaar.

XXIX. 7. De Voorzienigheid Gods wèl te gebruik en, dat maakt zonderling dankbaar, dat leert al het goede, 't welk gij ontvangt naar ziel en lichaam, tot de Heere als de enige Gever te brengen; dat doet Gods goedheid, trouw en weldadigheid zien; dat maakt blij, dat doet God loven en prijzen, aan anderen zijn deugden vertellen en zich met een gewillig hart God ten dienste stellen. Hij heeft het immers gegeven, en dat soms zo opmerkelijk, en op zo'n bewonderenswaardige wijze, en 't was enkel uit liefde; omdat het dan uit God is, zo moet het ook wederom tot Hem keren. *Want uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid*, Rom. 11:36. Dankt God in alles, 1 Thess. 5:18. Volgt David gedurig na, zeggende: *Looft de Heere mijn ziel! en vergeet geen van Zijn weldaden*, Psalm 103:2. O hoe zoet is het zijn vorige benauwdheid, de hulpeloosheid, de onwaardigheid om iets te ontvangen, te herdenken, en dan te zien, dat de Heere aan ons denkt, dat Hij zelf verlost, en de begeerte geeft, en daarover God te verheerlijken, en zich in Hem te verblijden!

Stil vertrouwen.

XXX. 8. Hierdoor verkrijgt de ziel een goed toevorzicht, en een stil vertrouwen op God ten opzichte van het toekomende; de driftige begeerten naar het lichamelijke worden ingetoomd; het kruis wordt niet gevreesd, het omzien naar deze en gene middelen, om die heftig, onmatig en zondig te gebruiken, houdt op; men geeft het de Heere in de hand, en is tevreden zoals Hij

het maakt, want men weet dat het wèl zal zijn. *Wentel uw weg op de Heere, en vertrouw op Hem, Hij zal het maken.* Psalm 37:5. *Hij zorgt voor u,* 1 Petrus 5:7. Hij zal het voor u voltooien, Psalm 138:8. Ziet, zulke nuttigheden zijn uit de Voorzienigheid Gods te halen; daarom: *Wie is wijs? die neme deze dingen waar; en dat ze verstandelijk letten op de goedertierenheden des Heeren,* Psalm 107:43. *Wie is wijs? die versta deze dingen; wie is verstandig, die bekenne ze,* Hos. 14:9.